

Slim trainen; nog niet zo makkelijk

Geschreven door: Eline Teygeler

In de gehoorzaamheid, agility, IPO of welke hondensport dan ook, sommige trainers hebben het gewoon in de vingers. Ze snappen intuïtief dat de timing van behaalde handelingen essentieel is om de hond te laten begrijpen wat en hoe hij het moet doen. Toch kan een stukje theoretische kennis wel handig zijn, want elke hond is anders. Met wat extra kennis kunnen fouten voorkomen worden en kan de training nog efficiënter verlopen.

Intussen hebben de meeste instructeurs en gevorderde hondeneigenaren vernomen van de verschillende leerprincipes die een rol spelen bij de training van onze viervoeters. Als we het over leren hebben, is **operante conditionering** een belangrijke vorm waarin de hond leert dat zijn eigen gedrag een bepaald gevolg heeft. Bij een aangenaam gevolg neemt zijn gedrag toe, dit noemen we belonen oftewel bekrachtigen. Bij een onaangenaam gevolg neemt het gedrag van de hond in de toekomst af, dit noemen we straffen oftewel corrigeren. De gevorderden maken dan nog onderscheid tussen twee verschillende vormen van bekrachtigen en tevens twee verschillende vormen van corrigeren. In dit artikel ga ik verder niet in op deze vorm van conditionering.

Naast de operante conditionering die we in de verschillende hondentrainingen gebruiken speelt een andere vorm van conditionering ook een belangrijke rol. Als we kijken naar de verbanden die honden leggen tussen allerlei prikkels in hun omgeving, dan praten we over **klassieke conditionering**. Wetenschapper Pavlov ontdekte dat honden leren dat betekenisloze prikkels binnen de kortste keren betekenis kunnen krijgen door ze herhaaldelijk te koppelen aan iets wat ze al kennen. En voilà, weer een prikkel die voor de hond iets betekent, een prikkel waardoor hij zijn omgeving beter kan **voorspellen**. Klassieke conditionering vindt veelvuldig plaats; uw hond heeft ongetwijfeld geleerd dat als de voordeurbel gaat dat dit betekent dat er mensen zich aankondigen. Als u met een clicker traint heeft u de hond eerst geleerd dat click binnen een seconde gevolgd wordt door voer of een bal, waardoor de click zelf al een aangenaam signaal voor de hond wordt. Zodra uw hond het commando 'zit' hoort weet hij dat er een bepaalde handeling verwacht wordt. De bel, de clicker en het woordje 'zit' waren eerst allemaal neutrale zaken voor de hond waarvan hij niet wist wat het betekende. Omdat ze in bepaalde volgorde meteen na elkaar volgen, krijgen ze betekenis. Simpel, of toch niet?

In de dagelijkse praktijk van hondentraining hebben we veel te maken met klassieke conditionering en alle kenmerken daarvan. Zo ervaart een hond gedurende de training veel prikkels waaruit hij een selectie moet maken. 'Welk signaal voorspelt iets belangrijks?' 'Moet ik dit signaal negeren?' Als we goed trainen zorgen we ervoor dat de hond de juiste dingen leert. Maar in de praktijk gebeurt dit vaak niet. Signalen kunnen niet afgebouwd worden, de hond snapt het niet meer en de kans op fouten vergroot.

Een voorbeeld uit de gehoorzaamheid. Een eigenaar leert zijn hond de beginselen van de volgoefening. De hond bevindt zich aan de linkerkant van de eigenaar. Hij lokt de hond tot volgen uit

door zijn hand voor de neus van de hond te houden. In zijn hand houdt hij een voertje. De eigenaar stapt met zijn linkerbeen uit, zijn hand met voertje beweegt naar voren en de hond loopt erachteraan. Soms wordt ervoor gekozen om dan ook meteen het commando te geven: 'volg'. Al deze zaken hebben nog niets te maken met beloning, oftewel operante conditionering, maar alles met klassieke conditionering. De hond moet leren dat 'volg' betekent dat hij naast de eigenaar moet meelopen. Het uitstappen met het linkerbeen is volgens veel instructeurs ook het signaal voor volgen. Maar is dat zo? De hond kent deze oefening nog niet, hij moet nog leren wat nu exact gaat voorspellen wat er van hem verwacht wordt. Tegelijkertijd krijgt hij verschillende prikkels aangeboden; een linkerbeen van de eigenaar die wegstapt en meteen de hand met voer voor zijn neus die beweegt, misschien zelfs meteen het stemcommando 'volg'. Leert hij ze alle drie tegelijk? En is het dan zo simpel dat er eentje weggelaten kan worden? Vaak niet. Efficiënt trainen is het zeker niet.

Als er prikkels tegelijkertijd aangeboden worden maken de meeste dieren een selectie; je kunt immers niet alle prikkels tegelijk 'verwerken'. Een belangrijk fenomeen waar we in de training mee te maken hebben is overschaduwen. Als twee prikkels (signalen) tegelijkertijd aangeboden worden zal de prikkel die voor de hond makkelijker te leren is de ander overschaduwen, waardoor de hond alleen reageert op een van de prikkels en niet of slechter reageert op de andere prikkel.

Voor de diersoort hond is observatie van non-verbaal gedrag (lichaamstaal) belangrijker dan verbaal gedrag. In de praktijk zullen de meeste honden in bovenstaande 'volgoefening' sneller waarnemen dat de volg-oefening vooraf gegaan wordt door een bewegende eigenaar. Om o.a. deze reden heeft het niet zoveel zin om het verbale commando 'volg' al aan het begin van een oefening te zeggen. Het commando met de stem wordt overschaduwed door de bewegingen van de eigenaar. En leert de hond eigenlijk dat het uitstappen met het linkerbeen een signaal is voor het volgen? Ook die kans is klein, aangezien de prikkel van de hand met voer zo aanwezig en belangrijk is, dat dit uitstappen met het been waarschijnlijk ook wordt overschaduwed door de hand met voer. Dit verklaart meteen waarom de eigenaren die deze methode volgen 'de hand met voer' niet goed kunnen afbouwen, de hond heeft alleen dit signaal geleerd.

Natuurlijk zijn er andere methodes waarin de volg-oefening aangeleerd kan worden. In alle methodes is het belangrijk om te realiseren dat de hond moet leren welk signaal vooraf gaat aan hetgeen hij moet doen. Als we daar goed over nadenken en goed kijken welke signalen (hand, been, stem, hulpmiddel) we allemaal tegelijkertijd aanbieden, kunnen we veel dingen sneller aanleren. We beseffen ons niet dat we veel dingen tegelijk aanbieden aan de hond, waardoor het trainingsproces vertraagt.

Naast overschaduwen van prikkels is er een ander fenomeen die ervoor zorgt dat onze signalen niet geleerd worden door de hond. Dit fenomeen vindt veel plaats als we op een verkeerd moment een

commando gaan toevoegen. Stel de hond in de volgoefening heeft reeds geleerd dat de hand voor de neus het signaal is om te volgen. Voor hem is de oefening nu reeds voorspelbaar; hand is het signaal voor het meelopen, wat vervolgens voer oplevert. Dan is het helemaal niet nodig om de omgeving nog verder te scannen op prikkels die ditzelfde kunnen voorspellen. Als de hond eenmaal geleerd heeft om op het handsignaal te letten en we geven tegelijkertijd het stemcommando, dan zal de kans groot zijn dat het stemcommando überhaupt niet geleerd wordt; het wordt geblokkeerd door het reeds aangeleerde hand-signaal.

Blokkeren is een mechanisme wat ervoor zorgt dat een eenmaal geconditioneerde prikkel een blokkade vormt voor een tegelijkertijd aangeboden prikkel. Het is meestal niet functioneel als je eenmaal een associatie gelegd hebt om te kijken welke prikkels nog meer ditzelfde kunnen voorspellen.

Maar wanneer moeten we dan het stemcommando geven, het uiteindelijke signaal waarop de hond weet dat hij moet gaan volgen? Bieden we het in de aanleerfase van de training aan, dan is de kans op overschaduw groot. Bieden we het tegelijkertijd in een latere leerfase aan, dan is de kans op blokkeren groot. De theorie van de klassieke conditionering geeft ons het juiste antwoord; het nieuwe signaal moet direct vooraf gaan aan het reeds aangeleerde signaal, zodat er een associatie geleerd kan worden. Dus eerst wordt de hond aangeleerd te volgen op bijvoorbeeld een handsignaal, nog zonder het stemcommando. Pas daarna wordt het stemcommando 'volg' ingevoerd, direct voor het handsignaal (secondenwerk!). Als de hond dit meerdere keren hoort, leert hij te voorspellen dat 'volg' altijd gevolgd wordt door het handsignaal. Pas dan kun je de hand afbouwen en reageert de hond hetzelfde op het stemcommando.

Ook in de behendigheid zijn er vele voorbeelden te noemen waarin we niet nadenken over het geven van verschillende signalen. Onze lichaamstaal overschaduw vaak de stemcommando's die we geven, bijvoorbeeld bij een hoogtesprong of het gebruik van een target aan het einde van de kattenloop. De kans is klein dat de hond in deze gevallen goed reageert op onze stemcommando's alleen.

Slim trainen is dus nog niet zo makkelijk.
Succes met trainen!

Foto's: Ron Baltus (de personen op de foto hebben niets te maken met de in dit verhaal genoemde voorbeelden).